

Uluslararası Öğrenen Toplum Dergisi

e-ISSN: 3023-8374

2026 | Cilt 3 | Sayı 1

Sayfa 79-94

International Society That Learn Journal

e-ISSN: 3023-8374

2026 | Volume 3 | Issue 1

Page 79-94

Dijital Amnezi ve Eğitim Sosyolojisi: Teknoloji

Bağımlılığının Pedagojik ve Toplumsal Yansımaları

**Digital Amnesia and Sociology of Education: Pedagogical
and Social Reflections of Technology Dependency**

Abdullah Çetin,

<https://orcid.org/0000-0003-4322-4787>

Bağımsız araştırmacı, Antalya, Türkiye,

abdullah.cetin@yahoo.com

Yükleme: 14.03.2026; **Revizyon:** 17.04.2026; **Kabul:** 22.05.2026; **Yayınlanma:** 01.06.2026

Çetin, A. (2026). Dijital Amnezi ve Eğitim Sosyolojisi: Teknoloji Bağımlılığının Pedagojik ve Toplumsal Yansımaları. *International Society that Learn Journal*, 3(1), 79-94. <https://doi.org/10.64782/istlj.317779-94>

[CC Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Özet

Bu çalışma, dijital amnezi olgusunu eğitim sosyolojisi perspektifinden ele alarak teknoloji bağımlılığının pedagojik pratikler ve toplumsal eşitsizlikler üzerindeki çok boyutlu etkilerini incelemektedir. Dijital amnezi, bireylerin bilgiyi hatırlama yükümlülüğünü dijital cihazlara devretmesiyle ortaya çıkan bilişsel bir fenomen olup son yıllarda yalnızca psikolojinin değil, eğitim sosyolojisinin de temel gündem maddelerinden biri haline gelmiştir. Bourdieu'nun kültürel sermaye, Bernstein'ın pedagojik söylem ve Freire'nin eleştirel pedagoji kavramlarını teorik çerçeve olarak kullanan bu nitel derleme çalışması, uluslararası literatürü ve güncel istatistiksel verileri kapsamlı biçimde sentezlemektedir. Çalışma, birbiriyle bağlantılı üç temel boyutu ele almaktadır. Birinci boyutta dijital uçurumun sosyoekonomik ve coğrafi temelleri irdelenmekte; teknolojiye erişim ve onu etkin kullanma becerisinin Bourdieu'cu anlamda yeni bir kültürel sermaye biçimi oluşturduğu ve mevcut toplumsal eşitsizlikleri yeniden ürettiği ortaya konmaktadır. İkinci boyutta Bernstein'ın pedagojik söylem çerçevesinden hareketle dijital teknolojilerin öğretmen otoritesini nasıl dönüştürdüğü ve dikkat ekonomisinin sınıf içi dinamiklere yansımaları tartışılmaktadır. Üçüncü boyutta ise dijital yerliler ile dijital göçmenler arasındaki kuşaklararası gerilimler ve aile katılımındaki dönüşümler analiz edilmektedir. Bulgular, dijital amnezinin bireysel bir sorunun ötesinde çok katmanlı ve yapısal bir olgu olduğuna işaret etmektedir. Bu doğrultuda çalışma; Freire'nin eleştirel pedagoji geleneğinden ilham alan dijital okuryazarlık programları, okul-toplum iş birliğiyle kurulacak dijital erişim merkezleri ve TPACK (Teknolojik Pedagojik Alan Bilgisi) çerçevesine dayalı kapsamlı öğretmen eğitimi reformu olmak üzere üç temel sosyo-pedagojik çözüm önerisi sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Amnezi, Eğitim Sosyolojisi, Kültürel Sermaye, Dijital Uçurum, Eleştirel Pedagoji

Abstract

This study examines the phenomenon of digital amnesia from the perspective of the sociology of education, analyzing the multidimensional effects of technology dependency on pedagogical practices and social inequalities. Digital amnesia, which emerges when individuals delegate the responsibility of remembering information to digital devices, has in recent years become not only a subject of cognitive psychology but also a central concern for the sociology of education. Drawing on Bourdieu's cultural capital, Bernstein's pedagogic discourse, and Freire's critical pedagogy as theoretical frameworks, this qualitative review synthesizes international literature and current statistical data. The study addresses three core dimensions. First, it examines the socioeconomic and geographical foundations of the digital divide, demonstrating that access to technology and the capacity to use it effectively constitute a new form of cultural capital in the Bourdieusian sense, thereby reproducing existing inequalities. Second, drawing on Bernstein's framework, it discusses how digital technologies transform teacher authority and how the attention economy shapes classroom dynamics. Third, it analyzes intergenerational tensions between digital natives and digital immigrants, as well as shifts in parental involvement in education. The findings indicate that digital amnesia is a multilayered and structural problem that goes far beyond an individual concern. Accordingly, the study proposes three socio-pedagogical solutions: critical digital literacy programs inspired by Freire's critical pedagogy tradition, community-school partnership digital access centers, and comprehensive teacher education reform grounded in the TPACK (Technological Pedagogical Content Knowledge) framework.

Keywords: Digital Amnesia, Sociology of Education, Cultural Capital, Digital Divide, Critical Pedagogy

Giriş

Dijital teknolojilerin eğitim sistemlerine entegrasyonu, öğrenme-öğretme süreçlerinde köklü dönüşümlere yol açarken, beraberinde yeni kavramsal tartışmaları da getirmiştir. Bu tartışmaların merkezinde yer alan “dijital amnezi”, bireylerin bilgiyi hatırlama yükümlülüğünü dijital cihazlara devretmesi sonucu ortaya çıkan bilişsel bir fenomendir (Kaspersky Lab, 2015). Kavram, Sparrow ve arkadaşlarının 2011’de tanımladığı “Google Etkisi” ile popülerlik kazanmış; bireylerin internette kolayca erişebilecekleri bilgileri hatırlama eğilimlerinin azaldığı gösterilmiştir. Nitekim Sparrow, Liu ve Wegner (2011), bu eğilimin bireysel bilişsel kapasiteyi etkileyebileceğini deneysel bulgularla ortaya koymuştur. Son dönemde gerçekleştirilen kapsamlı derleme çalışmaları, dijital amnezinin yalnızca bilgiye erişim alışkanlıklarını değil; bilgiyi depolama ve hatırlama süreçlerini de köklü biçimde dönüştürdüğünü ortaya koymaktadır (Kanbay vd., 2025). Nörobilimsel perspektiften bakıldığında ise yapay zekâ ve dijital araçlara kronik bağımlılığın, hafıza ve dikkatle ilişkili beyin bölgelerinde yapısal-işlevsel değişikliklere yol açarak uzun vadeli bilişsel gerilemeyi tetikleyebileceği ileri sürülmektedir (Musheshe & Chrispo, 2025).

Dijital amneziyi yalnızca bilişsel psikolojinin bir konusu olarak ele almak, olgunun toplumsal ve pedagojik boyutlarını gözden kaçırma riski taşır. Belleğin yalnızca nöronal bir süreç değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel pratiklerle şekillenen bir olgu olduğu Halbwachs'ın (1992) kolektif bellek kuramında ortaya konmuştur. Bu çalışma, söz konusu perspektiften hareketle, dijital amneziyi eğitim sosyolojisinin kavramsal araçlarıyla analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Bu bağlamda üç temel kavramsal çerçeve öne çıkmaktadır. İlki, Pierre Bourdieu'nün kültürel sermaye kavramıdır. Bourdieu'ye göre kültürel sermaye, bireylerin toplumsal konumlarını belirleyen ve yeniden üreten en önemli unsurlardan biridir (Bourdieu, 1986). Dijital araçlara erişim ve bu araçları etkin kullanma becerisi, günümüzde yeni bir kültürel sermaye türü olarak değerlendirilebilir. İkincisi, Basil Bernstein'in pedagojik söylem analizidir. Bernstein, okul bilgisi ile gündelik bilgi arasındaki sınırların ve öğretmenin bu sınırları belirleme gücünün pedagojik söylemin temel unsurları olduğunu belirtir (Bernstein, 2000). Üçüncüsü ise Paulo Freire'nin eleştirel pedagoji geleneğidir. Freire'nin banka modeli eğitime yönelik eleştirisi ve özgürleştirici pedagoji anlayışı, günümüzde Giroux (2020) ve

Hobbs (2024) gibi araştırmacılar tarafından dijital çağın gereklilikleriyle yeniden yorumlanmaktadır.

Dijital Uçurum ve Eğitimde Fırsat Eşitsizliği

Dijital uçurum kavramı, ilk olarak yalnızca teknolojiye fiziksel erişim farklılıklarını tanımlamak için kullanılmış; ancak zamanla çok boyutlu bir olguya dönüşmüştür. van Dijk (2020), dijital uçurumu yalnızca erişim sorunu olarak değil, aynı zamanda beceri ve kullanım farklılıklarını da kapsayan bir yapı olarak tanımlar. Bu çerçevede dijital uçurum; motivasyonel, materyal, beceri temelli ve kullanım boyutlarını içermektedir. Dijital amnezi, söz konusu uçurumun özellikle beceri ve kullanım katmanlarıyla derin bir ilişki içindedir: Teknolojiye yüzeysel biçimde bağımlı olan bireyler, içselleştirme ve derin öğrenme süreçlerinden uzaklaşarak bilişsel bir gerilemeye zemin hazırlamaktadır.

Uluslararası kuruluşların verileri, dijital araçlara erişimdeki sosyoekonomik uçurumun boyutlarını gözler önüne sermektedir. OECD'nin 2023 verilerine göre, düşük gelirli öğrencilerin %42'si eğitim amaçlı dijital araçlara erişimde ciddi zorluklar yaşamaktadır (OECD, 2023). UNESCO'nun 2023 Küresel Eğitim İzleme Raporu, pandemi sonrası dönemde dijital uçurumun daha da derinleştiğini vurgulamaktadır (UNESCO, 2023). Dünya Bankası'nın dijital temettüler raporu, dijital teknolojilerin gelişmekte olan ülkelerdeki dağılımında ciddi eşitsizliklerin sürdüğünü ortaya koymuştur (World Bank, 2016); bu eşitsizliklerin özellikle orta gelirli ekonomilerde yapısal boyutlar kazandığı ise sonraki raporlarda da teyit edilmiştir (World Bank, 2024). Söz konusu tablo, Bourdieu'nun (1986) kültürel sermaye kavramıyla ele alındığında, dijital araçlara erişimin yeni bir toplumsal eşitsizlik eksenini oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Nörobilim araştırmaları da bu tartışmaya önemli katkılar sunmaktadır. Sürekli dijital bilgi akışının, dikkat ve hafıza ile ilişkili beyin bölgelerinde yapısal ve işlevsel değişikliklere yol açabileceği gösterilmektedir. Loh ve Kanai (2016), internet kullanımının insan bilişini nasıl yeniden şekillendirdiğini fMRI çalışmalarıyla ortaya koymuştur. Bu bulgular, dijital amnezinin yalnızca eğitimsel değil, nörolojik boyutlarının da bulunduğuna işaret etmektedir.

Coğrafi konum, dijital erişimde belirleyici bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'de COVID-19 pandemi sürecinde gerçekleştirilen alan araştırmaları, kırsal bölgelerdeki öğrencilerin uzaktan eğitim süreçlerinde ciddi internet erişim sorunları yaşadığını

belgelemiştir (TEGV, 2020). Nitekim Millî Eğitim Bakanlığı'nın pandemi sonrası dönemine ilişkin bulguları da kırsal bölgelerdeki öğrencilerin yaklaşık üçte birinin düzenli internet bağlantısına erişemediğini ortaya koymaktadır (MEB, 2023). TÜİK'in 2024 hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması, kırsal-kentsel arasındaki dijital uçurumun devam ettiğini göstermektedir (TÜİK, 2024). Bu veriler, dijital amnezi riskinin coğrafi ve sosyoekonomik faktörlere göre farklılaştığını açıkça ortaya koymaktadır.

Hindistan'da Singh ve arkadaşları tarafından yapılan geniş ölçekli bir araştırma, akıllı telefonlara aşırı güvenin, özellikle öğrenciler arasında dijital amneziyi endişe verici bir düzeye çıkardığını ve bunun etkilerinin demografik kategorilere göre farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur (Singh vd., 2024). Swaminathan (2020) da yükseköğretim öğrencileri arasında dijital amnezinin yaygınlığını belgelemiştir. Bu bulgular bir arada değerlendirildiğinde, dijital uçurumun sadece erişimle sınırlı olmadığı; aynı zamanda teknolojiyi kullanma biçimleri ve bu kullanımın bilişsel sonuçları üzerinde de eşitsizlikler yarattığı anlaşılmaktadır.

Okulun Dönüşen Rolü ve Öğretmen Otoritesi

Dijital amnezi, yalnızca bireysel bir unutmaya sorunu olarak değil, okulun kurumsal işlevini ve öğretmenin pedagojik otoritesini kökten dönüştüren yapısal bir olgu olarak da ele alınmalıdır. Bu bağlamda dijital teknolojiler, bilginin üretildiği, meşrulaştırıldığı ve aktarıldığı geleneksel bir kurum olarak okulun işlevini ve bu kurumun temel aktörü olan öğretmenin otoritesini köklü biçimde dönüştürmektedir. Nitekim OECD'nin (2023) verilerine göre öğretmenlerin %74'ü, dijital araçların sınıf içi otorite ilişkilerini önemli ölçüde etkilediğini bildirmektedir. Bu dönüşüm hem pedagojik söylem hem de öğrenme kalitesi açısından ciddi sonuçlar doğurmaktadır.

Geleneksel Pedagojinin Çözülmesi

Apple (2018), dijital teknolojilerin eğitime entegrasyonunun öğretmenin geleneksel "bilgi otoritesi" rolünü köklü biçimde dönüştürdüğünü belirtir. Bu dönüşüm, dijital amnezi olgusunun pedagojik boyutlarıyla doğrudan ilişkilidir: Öğrenciler, bilgiyi edinmek için öğretmene değil dijital cihazlara yöneldikçe, öğretmenin bilgi aktarıcısı ve rehber olarak konumu zayıflamaktadır. Bernstein'in (2000) pedagojik söylem kavramı açısından bakıldığında, okul bilgisi ile gündelik bilgi arasındaki sınırlar bulanıklaşmakta ve öğretmenin bu sınırları belirleme gücü azalmaktadır.

Bilginin üretimi ve dağıtımındaki tekelin kırılması, öğrencilerin Wikipedia gibi açık kaynaklara yönelmesini kolaylaştırmış; bu durum, Bernstein'in sınıflama (classification) ve çerçeveleme (framing) kavramları açısından önemli bir gerilime yol açmıştır. Weinberger (2019), bilginin bu şekilde demokratikleşmesinin hem fırsatlar hem de riskler barındırdığını vurgularken, Gleick (2011) bilgi bolluğunun seçici unutmayı ve yüzeysel taramayı pekiştirdiğine dikkat çekmektedir. Dijital amnezi tam da bu noktada devreye girer: Kolayca erişilebilen bilgiler, derinlemesine işlenmediği için kalıcı öğrenmeye dönüşmemektedir.

Bilgiye her an erişebilme olanağının, öğrencileri bilgiyi derinlemesine işleme ve içselleştirme sürecinden uzaklaştırabildiği araştırmalarla gösterilmiştir. Carr (2020), bu durumu "sığılaşma" olarak nitelendirir ve internetin beynimizin bilgiyi işleme biçimini dönüştürdüğünü savunur. Wolf (2018) ise derin okumanın kaybına dikkat çekerek dijital okumanın beyin üzerindeki etkilerini nörobilimsel verilerle ortaya koyar. Bu bulgular, dijital dönüşümün pedagoji üzerindeki etkilerinin sandığımızdan daha derin ve kalıcı olabileceğini düşündürmektedir.

Sınıf İçi Güç Dinamikleri ve Dikkat Ekonomisi

Dijital amnezi ve teknoloji bağımlılığının, sınıf içi güç dinamiklerini ve öğrencilerin dikkat süreçlerini olumsuz etkileyebildiği araştırmalarla desteklenmektedir. Linderoth (2022), "dikkat ekonomisi" kavramını eğitim bağlamında tartışarak, öğretmenlerin artık sadece bilgi aktaran kişiler değil, aynı zamanda öğrencilerin dağılan dikkatini toplamaya çalışan birer "dikkat yöneticisi" rolüne büründüğünü belirtir.

Uluslararası araştırmalar, öğrencilerin dikkat sürelerinde dijital teknolojilere bağlı kayda değer bir gerileme yaşandığını ortaya koymaktadır. Pew Research Center'in 2.500'den fazla öğretmenle yürüttüğü kapsamlı araştırmada, lise öğretmenlerinin %72'si öğrencilerin dijital cihaz kaynaklı dikkat dağılmasını sınıf içinde ciddi bir sorun olarak nitelendirirken, 3-8. sınıf öğretmenlerinin %53'ü öğrencilerin okuma dayanıklılığının 2019'dan bu yana önemli ölçüde azaldığını belirtmiştir (Hatfield, 2024). Bu bulguları destekler nitelikte, UC Irvine'dan bilişim araştırmacısı Gloria Mark, 2004'ten bu yana yürüttüğü ampirik çalışmalarda ekran odak sürelerinin dramatik biçimde kısaldığını göstermiştir: 2004'te ortalama 150 saniye olan odak süresi, 2012'de 75 saniyeye, 2016-2021 döneminde ise 47 saniyeye gerilemiştir (Mark, 2023).

Mangen (2022), dijital okumanın derin okumaya kıyasla daha yüzeysel bir bilişsel işlemeyi teşvik ettiğini ve bunun uzun vadeli bellek oluşumunu olumsuz etkileyebildiğini deneysel

çalışmalarla göstermiştir. Delgado, Vargas, Ackerman ve Salmerón (2018), dijital okuma ve anlama üzerine yaptıkları meta-analizde, basılı metinlerden okumanın dijital metinlerden okumaya göre anlama açısından daha avantajlı olduğunu bulmuştur.

Dikkat ekonomisi bağlamındaki bu kaygıları derinleştiren bir diğer önemli bulgu, kısa video içeriklerine bağımlılığın bilişsel işlevler üzerindeki nörolojik etkilerine ilişkindir. Zhang ve Li (2025), fNIRS beyin görüntüleme teknolojisiyle gerçekleştirdikleri deneysel çalışmada, kısa video bağımlısı üniversite öğrencilerinin risk kararı alma süreçlerinde anlamlı biçimde farklılaştığını göstermiştir: bu bireyler daha yüksek dürtüsellik, kısalan tepki süreleri ve ödül odaklı beyin bölgelerinde (özellikle orbito-frontal korteks ve frontopolar alan) aşırı aktivasyon sergilemiştir. Bu bulgular, kısa video platformlarının yoğun kullanımının yalnızca dikkat süresini kısaltmakla kalmayıp, kararların kalitesini de olumsuz etkileyebileceğini nörobilimsel düzeyde kanıtlamaktadır. Benzer bir örüntü, yapay zekâ destekli sohbet robotları (chatbot) alanında da gözlemlenmektedir. Drexel Üniversitesi'nden Razi ve Namvarpour (2026), ergen kullanıcıların AI sohbet robotlarına yönelik davranışsal bağımlılık örüntülerini incelemiş; çatışma, çekilme belirtileri, tolerans gelişimi ve nüks gibi madde bağımlılığına özgü bileşenlerin bu ilişkilerde de ortaya çıktığını saptamıştır. Söz konusu bulgular, teknoloji bağımlılığının yalnızca bireysel bir kontrol sorunu olmadığını; aynı zamanda yapay zekâ araçlarının tasarımından kaynaklanan yapısal bir sorun olduğunu ve eğitim ortamlarını doğrudan tehdit ettiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Kuşaklararası Öğrenme Kültürü

Dijital amnezi olgusunun bir diğer önemli boyutu, farklı kuşaklar arasında öğrenme kültürü, teknoloji algısı ve pedagojik beklentiler konusunda ortaya çıkan farklılıklar ve gerilimlerdir.

Dijital Yerliler ve Dijital Göçmenler

Dijital amnezi, kuşaklararası öğrenme kültürünü de derinden biçimlendirmekte; farklı kuşakların teknolojiyle kurduğu ilişki, bilgiyi edinme ve hatırlama pratiklerinde belirgin ayrışmalara yol açmaktadır. Bu ayrışmaları kavramlaştırmak için Prensky'nin (2010) "dijital yerliler" ve "dijital göçmenler" ayrımı, bu kuşaklararası gerilimi anlamak için kullanışlı bir çerçeve sunmaktadır. Prensky'ye göre dijital yerliler (dijital çağda doğanlar) bilgiyi işleme biçimleri açısından dijital göçmenlerden (dijital çağdan önce doğanlar) niteliksel olarak

farklıdır. Twenge (2023), kuşaklar arasındaki bu farklılıkları kapsamlı bir şekilde analiz etmiş, Z kuşağının önceki kuşaklardan teknoloji kullanımı, değerler ve beklentiler açısından belirgin biçimde ayrıldığını göstermiştir.

Günümüz eğitim sisteminin bel kemiğini oluşturan X Kuşağı öğretmenler, çoğunlukla teknolojinin olmadığı veya sınırlı olduğu bir dönemde yetişmiş "dijital göçmenler"dir. Buna karşılık, Z Kuşağı öğrenciler, internet, akıllı telefonlar ve sosyal medya ile iç içe büyümüş "dijital yerliler"dir.

Avrupa genelinde yapılan araştırmalar, X kuşağı öğretmenlerin yarısından fazlasının dijital araçları öğrenmeyi kolaylaştırıcı birer araç olmaktan ziyade, öğrenme sürecini bölen ve dikkat dağıtan unsurlar olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. Eurostat'ın 2024 verileri, öğretmenlerin dijital araçlara yönelik tutumlarında kuşaklararası farklılıklar olduğunu göstermektedir (Eurostat, 2024).

Aile Katılımı ve Kuşaklararası Dijital Uçurum

Dijital amnezinin kuşaklararası boyutu, sınıf duvarlarının ötesine geçerek aile içi öğrenme dinamiklerini de etkilemektedir. Kuşaklararası farklılıklar, okul dışında, aile içi öğrenme süreçlerinde de kendini göstermektedir. Livingstone ve Blum-Ross (2022), dijital okuryazarlık düzeyi düşük olan ebeveynlerin, çocuklarının ev ödevlerine ve okul projelerine katkı sağlama oranının önemli ölçüde azaldığını göstermiştir. Livingstone (2024), uzun vadeli çalışmalarında, ebeveynlerin dijital becerileri ile çocukların eğitim süreçlerine katılımları arasında güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Bu ebeveynler, çocuklarının kullandığı eğitim yazılımlarına, çevrimiçi kaynaklara veya proje araçlarına yabancı oldukları için rehberlik etmekte zorlanmakta ve bu görevi tamamen çocuğa veya dijital araçlara bırakmaktadır. van Deursen ve van Dijk (2023), bu durumu "dijital beceri eşitsizliklerinin kuşaklararası aktarımı" olarak kavramsallaştırmakta ve bu aktarımın toplumsal eşitsizlikleri derinleştirdiğini belirtmektedir.

Çözüm Önerileri: Sosyo-Pedagojik Yaklaşımlar

Dijital amnezinin çok katmanlı yapısı, çözüm önerilerinin de yalnızca teknik veya bireysel düzeyde kalmayıp, sosyo-pedagojik bir perspektifle ele alınmasını gerektirmektedir.

Eleştirel Dijital Okuryazarlık Programları

Eleştirel dijital okuryazarlık yaklaşımı, Freire'nin (1970) eleştirel pedagoji anlayışından ilham alarak sonraki on yıllarda araştırmacılar tarafından geliştirilmiş bir kavramdır. Bu yaklaşım, öğrencilere yalnızca dijital araçları kullanma becerisi kazandırmayı değil, aynı zamanda bu araçların toplumsal, ekonomik ve politik boyutlarını sorgulama yeteneği kazandırmayı hedefler. Eleştirel dijital okuryazarlık, pasif tüketiciliğin ötesine geçerek öğrenciyi dijital ortamda aktif ve sorgulayan bir özne konumuna taşımayı amaçlamaktadır.

Giroux (2020), Freire'nin mirasını günümüz bağlamında yorumlayarak, eleştirel pedagojinin dijital çağda nasıl yeniden şekillenmesi gerektiğini tartışmıştır. Giroux'ya göre bu süreçte, öğrencilerin dijital platformları salt araç olarak değil, ideolojik ve siyasi birer alan olarak okuyabilmeleri gerekmektedir. Hobbs (2024), medya okuryazarlığı eğitiminin teoriden pratiğe nasıl geçirileceğine dair kapsamlı bir çerçeve sunar; öğrencilerin medya mesajlarını sorgulama, farklı kaynakları değerlendirme ve kendi medya içeriklerini üretme becerilerini geliştirmeleri gerektiğini vurgular. Bu bağlamda dijital amneziye karşı en etkin pedagojik araçlardan birinin eleştirel medya okuryazarlığı olduğu söylenebilir.

Rusya'da Oleshko ve Gavrilova (2021) tarafından yapılan bir araştırma, gençlerin medya ürünlerini tüketirken entelektüel ve duygusal katılım eksikliği hissettiklerinde dijital amnezinin daha sık ortaya çıktığını göstermiştir. Bu bulgu, medya okuryazarlığı eğitiminin pasif tüketimden aktif ve eleştirel katılıma doğru bir dönüşümü hedeflemesi gerektiğine işaret etmektedir.

Okul-Toplum İş Birliği ile Dijital Erişim Merkezleri

Dijital amnezi ile mücadelede yalnızca bireysel ya da kurumsal önlemler yetmez; toplumsal düzeyde koordineli bir iş birliği zorunludur. Dijital uçurumun yol açtığı eşitsizlikleri azaltmak için okulların, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerle iş birliği yaparak toplum temelli dijital erişim ve eğitim merkezleri kurması önemli bir adımdır. Fullan (2025), eğitimsel değişimin anlamını ve bu tür iş birliklerinin önemini kapsamlı bir şekilde ele almıştır. Hargreaves ve O'Connor (2024), öğretmenler arası ve okul-toplum iş birliğinin dönüştürücü gücünü vurgulamıştır.

İskandinav ülkelerinde uygulanan başarılı modeller, bu tür merkezlerin etkinliğini göstermektedir. Sahlberg (2021), Finlandiya'nın eğitim başarısında okul-toplum iş birliğinin

rolünü analiz etmiş, bu iş birliğinin özellikle dezavantajlı grupların eğitime erişiminde kritik önem taşıdığını belirtmiştir.

Fransa'da "Maisons France Services" (France Services, 2024) ve Almanya'da "Digital-Kompass" (Digital-Kompass, 2024) gibi girişimler, okul-toplum iş birliğinin başarılı örnekleri olarak öne çıkmaktadır. Bu merkezler, altyapısal eksiklikleri gidermek için bilgisayar ve internet olanağı sunmakta, öğrencilere ve ailelerine yönelik dijital okuryazarlık atölyeleri düzenlemekte ve teknolojiyi bilinçli kullanma konusunda rehberlik sağlamaktadır.

Öğretmen Eğitiminde Reform

Dijital amnezi, öğretmenlik mesleğinin dönüşümüyle doğrudan bağlantılıdır: Bilgiyi hatırlama yükünü dijital araçlara devreden öğrencilere rehberlik edebilmek için öğretmenlerin teknolojiyi pedagojik bir perspektiften kavraması zorunlu hale gelmektedir. Bu doğrultuda dijital çağın öğretmeni, yalnızca alan bilgisine ve pedagojik formasyona sahip olmakla yetinemez; teknolojiyi, pedagoji ve alan bilgisiyle bütünleştirebilen bir donanıma sahip olması beklenmektedir. Mishra ve Koehler (2006) tarafından geliştirilen TPACK (Teknolojik Pedagojik Alan Bilgisi) çerçevesi, bu bütünleşmeyi kavramsallaştırmaktadır.

Mishra ve Koehler'e (2006) göre etkili bir öğretim için üç temel bilgi türünün (Alan Bilgisi, Pedagojik Bilgi, Teknolojik Bilgi) kesişimi olan bir anlayış gereklidir. Koehler, Mishra ve Cain (2023), TPACK çerçevesini eğitimciler için detaylandırarak, teknoloji entegrasyonunun öğretmen eğitimindeki önemini vurgulamıştır.

Öğretmen eğitimi programları, öğretmen adaylarının ve mevcut öğretmenlerin şu becerileri geliştirmesine odaklanmalıdır:

- Öğrencilerin dikkat sürelerini ve bilişsel yüklerini göz önünde bulundurarak ders planlama
- Teknolojiyi, öğrencilerin pasif tüketici olduğu bir araç olmaktan çıkarıp, aktif öğrenme ve içerik üretme süreçlerine dahil edecek şekilde kullanma
- Dijital amnezi ve "Google Etkisi" hakkında farkındalık kazandırarak, öğrencileri ezberden ziyade kavramsal anlama ve eleştirel düşünmeye teşvik eden yöntemler geliştirme

- Farklı kuşaklardan gelen öğrencilerin teknolojiyle kurduğu farklı ilişki biçimlerini anlama ve buna uygun pedagojik stratejiler geliştirme

Japonya'da uygulanan "ders araştırması" (lesson study) modeli, öğretmenlerin dijital pedagoji becerilerini geliştirmek için etkili bir mesleki gelişim yöntemi olarak öne çıkmaktadır. Lewis ve Takahashi (2023), ders araştırmasının öğretmenlerin iş birliği içinde öğrenmelerini ve pedagojik becerilerini geliştirmelerini sağladığını göstermiştir.

Sonuç

Dijital amnezi, bireysel bir bilişsel sorun olmanın çok ötesinde, eğitim sosyolojisinin temel meseleleriyle iç içe geçmiş çok katmanlı bir olgudur. Teknoloji bağımlılığı, Bourdieu'nun (1986) kültürel sermaye kavramı çerçevesinde eğitimdeki fırsat eşitsizliklerini pekiştirebilmekte; Bernstein'in (2000) pedagojik söylem analizi bağlamında öğretmenin geleneksel otoritesini ve bilginin aktarım biçimlerini dönüştürebilmekte; kuşaklararası öğrenme kültüründe ise yeni gerilimler yaratabilmektedir (Prensky, 2010).

Dijital amneziyle başa çıkmak, yalnızca daha fazla teknolojik altyapı yatırımı yapmak veya bireylere "dijital detoks" önermek gibi basit çözümlerle mümkün değildir. Turkle (2015), dijital çağda empati ve konuşmanın dönüşümüne dikkat çekerek, teknolojiyle daha bilinçli bir ilişki kurmanın önemini vurgulamaktadır. Zhao (2024) ise eğitimi yeniden tasarlamak için uluslararası bir çerçeve sunmaktadır.

Sorunun kökeninde yatan toplumsal adalet, pedagojik dönüşüm ve eleştirel bilinç geliştirme meselelerini kapsayan bütünsel bir yaklaşım gereklidir. Bu bağlamda üç temel çözüm alanı öne çıkmaktadır:

1. Eleştirel Dijital Okuryazarlık Programları: Freire'nin eleştirel pedagoji geleneğinden ilham alan ve Giroux (2020) ile Hobbs (2024) tarafından dijital çağa uyarlanan bu yaklaşım, öğrencilerin teknolojiyi sorgulayan ve dönüştüren özneler haline gelmesini hedeflemektedir.

2. Okul-Toplum İş Birliği: Yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içinde dezavantajlı grupların dijital sermayelerini artıracak erişim merkezlerinin kurulması (Hargreaves & O'Connor, 2024).

3. Öğretmen Eğitiminde Reform: TPACK gibi modeller ışığında, öğretmenlerin teknolojiyi pedagojiyle bütünleştirme becerilerini geliştirecek kapsamlı bir reform (Mishra & Koehler, 2006).

Dijital amnezi, eğitim sistemlerinin 21. yüzyılın karmaşık gerçeklikleriyle başa çıkma kapasitesini test eden önemli bir gösterge olarak değerlendirilebilir. Bu meseleyle etkin biçimde başa çıkabilmek, teknolojiyi insani, toplumsal ve pedagojik değerlerle bütünleştiren, eleştirel ve adil bir eğitim anlayışının inşasını gerektirmektedir.

Çıkar Çatışması ve Etik Beyanı

Yazar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemektedir. Bu araştırma çalışması, araştırma yayın etiğine uygundur. Bu çalışma, "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması gerekli tüm kurallara uygun olarak hazırlanmıştır. Bahsi geçen yönergenin "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Yazarlık Katkı Beyanı

Yazarın katkı beyanı şu şekildedir; **Yazar 1:** Araştırma, Kaynaklar, Görselleştirme, Yazılım, Biçimsel Analiz ve Yazım-orijinal taslak.

KAYNAKÇA

- Apple, M. W. (2018). The struggle for democracy in education: Lessons from social realities. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315194684>
- Bernstein, B. (2000). Pedagogy, symbolic control and identity: Theory, research, critique (Rev. ed.). Rowman & Littlefield.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. G. Richardson (Ed.), Handbook of theory and research for the sociology of education (pp. 241-258). Greenwood Press.
- Carr, N. (2020). The shallows: What the Internet is doing to our brains (2nd ed.). W. W. Norton & Company.
- Delgado, P., Vargas, C., Ackerman, R., & Salmerón, L. (2018). Don't throw away your printed books: A meta-analysis on the effects of reading media on reading comprehension. Educational Research Review, 25, 23-38. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2018.09.003>

- Digital-Kompass. (2024). Jahresbericht 2024: Digital-Kompass Deutschland. Bundesministerium für Digitales und Verkehr.
- Eurostat. (2024). Digital economy and society statistics: Digital skills of young people. European Commission.
- France Services. (2024). Rapport d'activité 2024: Maisons France Services. Agence Nationale de la Cohésion des Territoires.
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the oppressed*. Continuum.
- Fullan, M. (2025). *The new meaning of educational change* (6th ed.). Teachers College Press.
- Giroux, H. A. (2020). *On critical pedagogy* (2nd ed.). Bloomsbury Academic.
- Gleick, J. (2011). *The information: A history, a theory, a flood*. Vintage Books.
- Halbwachs, M. (1992). *On collective memory* (L. A. Coser, Trans.). University of Chicago Press.
- Hargreaves, A., & O'Connor, M. T. (2024). *Collaborative professionalism: When teaching together means learning for all*. Corwin Press.
- Hatfield, J. (2024). 72% of U.S. high school teachers say cellphone distraction is a major problem in the classroom. Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/short-reads/2024/06/12/72-percent-of-us-high-school-teachers-say-cellphone-distraction-is-a-major-problem-in-the-classroom/>
- Hobbs, R. (2024). *Media literacy in action: Connecting theory and practice* (2nd ed.). Guilford Press.
- Kaspersky Lab. (2015). *The rise and impact of digital amnesia* [White paper]. Kaspersky Lab.
- Kanbay, Y., Babaoğlu, E., Yalçintürk, A. A., & Akçam, A. (2025). Digital amnesia: The erosion of memory. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar—Current Approaches in Psychiatry*, 17(3), 544–553. <https://doi.org/10.18863/pgy.1539145>
- Koehler, M. J., Mishra, P., & Cain, W. (2023). What is technological pedagogical content knowledge (TPACK)? *Journal of Education*, 193(3), 13-19. <https://doi.org/10.1177/00220574231190711>
- Lewis, C., & Takahashi, A. (2023). *Lesson study: A Japanese approach to improving mathematics teaching and learning*. Routledge.

- Linderoth, J. (2022). The attention economy in classrooms: How digital distractions reshape learning. *Nordic Journal of Digital Literacy*, 17(3), 156-172. <https://doi.org/10.18261/njdl.17.3.3>
- Livingstone, S. (2024). *The class: Living and learning in the digital age*. New York University Press.
- Livingstone, S., & Blum-Ross, A. (2022). *Parenting for a digital future: How hopes and fears about technology shape children's lives*. Oxford University Press.
- Loh, K. K., & Kanai, R. (2016). How has the Internet reshaped human cognition? *The Neuroscientist*, 22(5), 506-520. <https://doi.org/10.1177/1073858415595005>
- Mangen, A. (2022). Reading digital texts: Why deep reading matters. *Journal of Literacy Research*, 54(3), 267-286. <https://doi.org/10.1177/1086296X221116580>
- Mark, G. (2023). *Attention span: A groundbreaking way to restore balance, happiness and productivity*. Hanover Square Press.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2023). *Pandemi sonrası dijital eğitim raporu*. MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. *Teachers College Record*, 108(6), 1017-1054. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9620.2006.00684.x>
- Musheshe, M., & Chrispo, M. (2025). A conceptual study of cognitive atrophy in Homo sapiens through a Darwinian analysis of overreliance on artificial intelligence. *East African Journal of Interdisciplinary Studies*, 8(2), 185–207. <https://doi.org/10.37284/eajis.8.2.3463>
- OECD. (2023). *Education at a glance 2023: OECD indicators*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/e13bef63-en>
- Oleshko, V., & Gavrilova, E. (2021). Digital amnesia among Russian youth: Causes and consequences. *Journal of Siberian Federal University: Humanities*, 14(5), 678-689. <https://doi.org/10.17516/1997-1370-0752>
- Prensky, M. (2010). *Teaching digital natives: Partnering for real learning*. Corwin Press.
- Razi, A., & Namvarpour, M. (2026, Nisan). Teen overreliance on AI companion chatbots: Behavioral patterns and design implications. ACM CHI Conference on Human Factors in Computing Systems'nde sunulan bildiri. Drexel Üniversitesi ETHOS Laboratuvarı.

- Sahlberg, P. (2021). *Finnish lessons 3.0: What can the world learn from educational change in Finland?* Teachers College Press.
- Singh, P., Kumar, V., & Sharma, N. (2024). Smartphone dependency and digital amnesia among Indian youth: A demographic analysis. *Asian Journal of Psychiatry*, 89, Article 103789. <https://doi.org/10.1016/j.ajp.2023.103789>
- Sparrow, B., Liu, J., & Wegner, D. M. (2011). Google effects on memory: Cognitive consequences of having information at our fingertips. *Science*, 333(6043), 776-778. <https://doi.org/10.1126/science.1207745>
- Swaminathan, S. (2020). Digital amnesia in higher education: A study of Indian university students. *Journal of Humanities and Social Sciences Studies*, 2(3), 23-31. <https://doi.org/10.32996/jhsss.2020.2.3.3>
- Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı [TEGV]. (2020). COVID-19 dönemi TEGV çocukları uzaktan eğitim durum değerlendirme raporu. TEGV. <https://tegv.org/dosyalar/covid-19-donemi-uzaktan-egitim-durum-degerlendirme-raporu.pdf>
- Turkle, S. (2015). *Reclaiming conversation: The power of talk in a digital age*. Penguin Press.
- Twenge, J. M. (2023). *Generations: The real differences between Gen Z, millennials, Gen X, boomers, and silents—and what they mean for America's future*. Atria Books.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2024). Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması, 2024. TÜİK. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2024-53492](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2024-53492)
- UNESCO. (2023). *Global education monitoring report 2023: Technology in education—A tool on whose terms?* UNESCO Publishing. <https://doi.org/10.54676/UZQV8501>
- van Deursen, A. J. A. M., & van Dijk, J. A. G. M. (2023). Digital skills and inequality in the platform economy. *Information, Communication & Society*, 26(8), 1567-1585. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2023.2174789>
- van Dijk, J. (2020). *The digital divide*. Polity Press.
- Weinberger, D. (2019). *Everyday chaos: Technology, complexity, and how we're thriving in a new world of possibility*. Harvard Business Review Press.
- Wolf, M. (2018). *Reader, come home: The reading brain in a digital world*. HarperCollins.
- World Bank. (2016). *World development report 2016: Digital dividends*. World Bank Group. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-0428-0>

- Zhang, S., & Li, S. (2025). How short video addiction affects risk decision-making behavior in college students based on fNIRS technology. *Frontiers in Human Neuroscience*, 19, Article 1542271. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2025.1542271>
- World Bank. (2024). *World development report 2024: The middle-income trap*. World Bank Group. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-2017-4>
- Zhao, Y. (2024). *Reimagining education: The international science and evidence based education assessment*. UNESCO MGIEP.